

UNIVERZITA KONŠTANTÍNA FILOZOFA V NITRE
PEDAGOGICKÁ FAKULTA

BAKALÁRSKA PRÁCA

2011

Michaela Vašová

UNIVERZITA KONŠTANTÍNA FILOZOFA V NITRE
PEDAGOGICKÁ FAKULTA

IDEÁLY A CIELE VYCHOVÁVANIA

Bakalárska práca

Študijný program: Pedagogika

Školiace pracovisko: KPG – Katedra pedagogiky

Školiteľ: PaedDr. Gábor Pintes, PhD.

Nitra 2011

Michaela Vašová



Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre
Pedagogická fakulta

ZADANIE ZÁVEREČNEJ PRÁCE

Meno a priezvisko študenta: Michaela Vašová
Študijný program: pedagogika (Jednoodborové štúdium, bakalársky I. st., denná forma)
Študijný odbor: 1.1.4 pedagogika
Typ záverečnej práce: Bakalárska práca
Jazyk záverečnej práce: slovenský

Názov: Ideály a ciele vychovávania
Anotácia: Predmetná problematika záverečnej práce je z oblasti pedagogickej teleológie. Skúma otázku ideálov a cieľov v procese vychovávania: ich východiská, determináciu.

Školiteľ: PaedDr. Gábor Pintes, PhD.
Oponent: PhDr. Katarína Račková, PhD.
Katedra: KPG - Katedra pedagogiky
Vedúci katedry: prof. PhDr. Viera Kurincová, CSc.
Dátum zadania: 02.10.2009
Dátum schválenia: 30.11.2009


prof. PhDr. Viera Kurincová, CSc.
vedúca katedry

POĎAKOVANIE

Touto cestou by som chcela poďakovať školiteľovi PaedDr. Gáborovi Pintesovi, Phd. za jeho odborné vedenie, venovaný čas, cenné rady a metodickú pomoc pri vypracovávaní tejto bakalárskej práce. Tiež chcem poďakovať mojej rodine a blízkym za ich podporu.

ABSTRAKT

VAŠOVÁ, Michaela : Ideály a ciele vychovávania. [Bakalárska práca] / Michaela Vašová. – Univerzita Konštantína filozofa v Nitre. Pedagogická fakulta; Katedra pedagogiky. – Školiteľ : PaedDr. Gábor Pintes. Nitra : PF UKF, 2011

V bakalárskej práci sa zaoberáme problematikou ideálov a cieľov vychovávania. Celá táto téma sa rozoberá v dvoch hlavných častiach, v ktorých si najskôr charakterizujeme základné pojmy, akými sú ideál, cieľ, hodnoty a normy vo výchove, k nim uvádzame aj ich delenia prípadne i funkcie, ktoré plnia. Špeciálnu pozornosť pritom venujeme vývinu cieľov výchovy od 19. storočia, kde si rozoberáme pedagogické smery, ktoré vývin cieľov ovplyvnili a nevyhýbame sa ani súčasným koncepciám a modelom výchovy. Prácu uzatvárame globálnou výchovou v súčasnosti. Informácie, ktoré uvádzame sa opierajú a vychádzajú z filozofických a pedagogických materiálov. Pri písaní sme čerpali výlučne z knižných zdrojov. Treba však upozorniť, že nie všetky tvrdenia a názory pochádzajú z teórií, ktoré sú všeobecne uznávané. Naopak, pokladali sme za vhodné, doplniť túto tému a teda ja celú prácu o vlastné názory, aj keď ide samozrejme o subjektívne názory, s ktorými sa nemusia stotožňovať odborníci, ktorí sa danou problematikou zaoberajú.

Kľúčové slová: ideály a ciele v procese vychovávania, vývin cieľov výchovy od 19. storočia, pedagogické smery, globálna výchova.

ABSTRACT

Vášová Michaela : Ideals and goals of education. (Thesis)/ Constantine the Philosopher in Nitra, Faculty of Education – Teacher : PaedDr. Gabor Pintes, Nitra : PF UKF, 2011

Thesis deals with issues of ideals and goals of education. The topic is divided into two main parts. We characterize the main terms as ideal, goal, values and norms of education, than we mention divisions and functions they meet. Special attention is paid to the development of the goals since XIX Century. In this part we explain pedagogical tendencies that have had an important impact on the goal development. We also explain current conceptions and education models. Current global education can be found at the end of the work. All the information used was found in pedagogical and philosophical materials, only book sources were used. We would like to draw your attention to the fact, that there were not only commonly accepted theories used when writing this work. It was considered as preferable to enrich the work with my own ideas, however subjective and not equal to professional theories that deal with this topic.

Key words: ideals and goals in the education process, development of education goals since XIX Century, pedagogical models, global education.

OBSAH

| | |
|--|----|
| ÚVOD | 8 |
| 1 TEMOTVORNÉ POJMY PROBLEMATIKY | 9 |
| 1.1 Ideály výchovy | 10 |
| 1.1.1 Delenie ideálov | 12 |
| 1.2 Ciele výchovy | 13 |
| 1.2.1 Členenie cieľov výchovy | 16 |
| 1.2.2 Funkcie cieľov výchovy | 19 |
| 1.3 Hodnoty vo výchove | 20 |
| 1.3.1 Delenie hodnôt | 21 |
| 1.3.2 Hodnotový systém človeka | 22 |
| 1.4 Normy vo výchove | 23 |
| 2 VÝVIN CIEĽOV VÝCHOVY OD 19. STOROČIA | 24 |
| 2.1 Rozdiely vo výchove v minulosti a v súčasnosti | 24 |
| 2.2 Pedagogické smery 19. a 20. storočia | 25 |
| 2.3 Súčasná koncepcie a modely výchovy | 34 |
| 2.4 Obraz človeka v globalizovanom svete | 36 |
| 2.4.1 Charakteristika výchovy v modernej spoločnosti | 37 |
| 2.4.2 Ciele globálnej výchovy | 37 |
| 2.4.3 Oblasti globálnej výchovy | 38 |
| ZÁVER | 41 |
| ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY | 42 |

ÚVOD

Témou našej bakalárskej práce sú Ideály a ciele vychovávaní. Ako už zo samotného názvu vyplýva, tak problematika, ktorou sa zaoberáme je z oblasti pedagogickej teleológie. Naším cieľom je pritom skúmať otázku ideálov a cieľov v procese vychovávaní, teda to ako sa ideály a ciele menia a ako ovplyvňujú celý proces výchovy. Celá naša práca sa skladá z dvoch východiskových kapitol.

Prvá kapitola rozoberá temotvorné pojmy problematiky. Na začiatku si najprv stručne charakterizujeme základné pojmy ako sú ideál, cieľ, hodnoty a normy. Ide tu pri tom o naše vlastné, neodborné vysvetlenie. Hneď v úvode sa samozrejme nevyhýbame ani otázke výchovy, ktorú pokladáme za dôležité tiež si vysvetliť, keďže celá naša práca sa vlastne orientuje na oblasť výchovy. V jednotlivých podkapitolách sa týmto pojmom potom venujeme podrobnejšie. V každej si najskôr vysvetľujeme pojem, ktorý rozoberáme. Uvádzame pri tom ich charakteristiky od viacerých autorov, aby sme si mohli všimnúť ako chápu jeden pojem viacerí autori. Ku každej podkapitole si uvádzame aj základné delenia, poprípade aj funkcie, ktoré ideály, ciele či hodnoty plnia vo výchove. Celá táto kapitola má skôr informatívny charakter a má nám pomôcť ľahšie sa dostať do celej problematiky.

Druhá kapitola sa už zaoberá vývinom cieľov výchovy od 19. storočia. Ide o nosnú, teda najdôležitejšiu časť práce. Rozoberáme tu ako sa ciele výchovy menili a vyvíjali od 19. storočia. Nevyhýbame sa pri tom ani rozdielom vo výchove v minulosti a v súčasnosti. Ako už aj v práci uvádzame, sme si vedomí toho, že výchova prechádzala mnohými zmenami dlhé storočia predtým, no rozhodli sme sa venovať zmenám až od 19. storočia hlavne z toho dôvodu, že v tomto období prešla výchova obrovskými zmenami a to pod vplyvom viacerých pedagogických smerov, ktorý vznikali. V tejto kapitole teda rozoberáme jednotlivé pedagogické smery, v ktorých si všímame ako sa ciele výchovy v jednotlivých obdobiach menili a to hlavne pod vplyvom filozofie. Týchto smerov je obrovské množstvo, no my sme sa rozhodli vybrať si len niektoré z nich, ktoré nás najviac oslovili a pokladáme ich za najdôležitejšie. Nadväzujeme tu pri tom aj na súčasné koncepcie a modely vo výchove. Celú prácu pri tom uzatvárame výchovou v súčasnosti, kde nazeráme na to, ako je výchova ovplyvnená súčasnou globálnou spoločnosťou.

1. TEMOTVORNÉ POJMY PROBLEMATIKY

Na úplný začiatok našej práce sme sa rozhodli, že si stručne charakterizujeme základné pojmy tejto problematiky. Ide o pojmy ideál, ciele, hodnoty a normy. Všetky štyri spolu veľmi úzko súvisia, navzájom sa determinujú a hlavne patria do oblasti výchovy. Avšak predtým, ako sa budeme týmto pojmom bližšie venovať a analyzovať ich, vysvetlíme si, čo je to výchova. S pojmom výchova sa v našej práci budeme stretávať asi najčastejšie. Preto sme si vybrali definície, ktoré ju podľa nás charakterizujú najlepšie.

Za veľmi zaujímavú považujeme definíciu podľa J. Průchu (2000, s. 14), ktorý charakterizuje výchovu ako „činnosť, ktorá v spoločnosti zaisťuje predávanie duchovného majetku spoločnosti z generácie na generáciu. Ide tu o sprostredkovanie vzorcov a noriem správania, komunikačných rituálov, hygienických návykov a pod., ktoré sa uskutočňuje prostredníctvom rodinnej výchovy už od najrannejšieho veku detí.“

Na základe toho teda môžeme povedať, že výchova je predávanie určitých hodnôt, noriem a vzorcov spoločnosti s cieľom aby sa z každého človeka stala bytosť so spoločensky žiaducim správaním a aby toto správanie každý odovzdával ďalším generáciám.

Avšak my za najvýstižnejšiu definíciu výchovy pokladáme definíciu od M. Zelinu (2010, s. 10), ktorý výchovu charakterizuje ako „profesionálne, odborné a cieľavedomé udržiavanie, zdokonaľovanie a rozvíjanie pozitívnych a funkčných možností človeka, psychických funkcií, procesov a vlastností osobnosti.“

Z týchto dvoch definícií vyplýva, že predmetom výchovy je človek a formovanie jeho osobnosti. Výchova sa pritom zaoberá rozvojom osobnosti po všetkých jej stránkach, či už je to po fyzickej, psychickej či sociálnej.

Na základe prechádzajúceho môžeme usúdiť, že definícií o výchove je naozaj veľké množstvo, pričom navzájom sa prelínajú a dopĺňajú. V literatúre sa môžeme neustále dočítať o ďalších nových definíciách a poučkách, keďže oblasť výchovy sa stále rozvíja a je neustálym predmetom bádania a to hlavne v posledných rokoch, kedy sa začína výchove venovať opäť veľká pozornosť.

Teraz si stručne charakterizujeme základné pojmy ideál, cieľ, hodnoty a normy vo výchove. Tu si dovoľíme upozorniť, že ide o naše vlastné neodborné vysvetlenie.

Ideál by sme mohli stručne charakterizovať ako dokonalý obraz o človeku, ktorý je však v reálnom živote neuskutočniteľný.

Cieľ zase predstavuje niečo, čo chceme výchovou dosiahnuť. Cieľom je vlastne dosiahnutie určitého stanoveného ideálu.

Hodnoty sú tiež neoddeliteľnou súčasťou výchovy. Hodnota je niečo čo má pre nás veľký význam a chceme to odovzdať ďalším generáciám.

Normy by sme mohli v jednoduchosti charakterizovať ako určité pravidlá, ktoré treba dodržiavať, aby sme mohli dosiahnuť stanovené ideály, ciele a hodnoty vo výchove.

Toto sú naozaj veľmi stručné charakteristiky jednotlivých pojmov, ktorým sa budeme bližšie venovať v nasledujúcich podkapitolách, kde si ich aj podrobnejšie rozoberieme.

1.1 Ideály výchovy

Už na začiatku sme stručne charakterizovali ideál ako dokonalý obraz o človeku, ktorý je v reálnom živote neuskutočiteľný. Tu si dovoľíme upozorniť, že pojem ideál je starý tak ako ľudstvo samo. Ideál sprevádzal ľudí už od tých najrannejších dôb cez starovek, stredovek až po súčasnosť a je neoddeliteľnou súčasťou spoločnosti aj dnes. Tým ako sa menila spoločnosť, menilo sa aj nazeranie ľudí na ideál. V dávnej histórii sa za ideál pokladala hlavne dokonalá ľudská krása, ktorú veľmi často prezentovali pomocou rôznych umeleckých diel, akými boli hlavne sochy, ale neskôr aj obrazy. V súčasnosti sa ideál neprezentuje len vonkajšou krásou ale hlavne vnútom a teda charakterom. Na tomto mieste si dovoľujeme tvrdiť, že každý človek má nejaký ideál, teda niekoho koho obdivuje a koho pokladá za svoj vzor. Aj malých detí, keď sa spýtame, kto je ich vzorom, tak nám odpovedia, že je to ich mama alebo otec, prípadne starší súrodenec. Starší žiaci by nám odpovedali, že je to nejaký spevák, speváčka, herec, moderátor, spisovateľ. Avšak len málokto by nám vedel vysvetliť, čo to vlastne ten ideál je. V literatúre sa často môžeme stretnúť s tým, že ho mnohí autori prirovnávajú k hodnote, teda ideál pokladajú za jednu z hodnôt. Problematikou ideálov sa zaoberá ideológia.

Š. Kročková, A. Gogová, G. Pintes (2004, s. 56) nám podávajú výstižné charakterizovanie toho, akú významnú úlohu ideál zohráva v spoločnosti. Podľa ich názoru sa každá spoločnosť snaží vytvoriť ľudský ideál, ktorý reprezentuje predstavu o dokonalom človeku, ktorý bude nositeľom vlastností a hodnôt, ktoré daná spoločnosť pokladá za významné pre život človeka a bude sa vyžadovať od všetkých. Dovoľujeme si tu tvrdiť, že ideál je jedným zo základných pilierov spoločnosti.

Často sa tiež môžeme stretnúť s tým, že si mnohí zamieňajú pojmy vzor a ideál. Aký je teda medzi nimi rozdiel?

J. Grác (1990, s. 152) definuje vzor ako „vstupný činiteľ pôsobenia osobného príkladu“ t. z. , že to aký máme vzor ovplyvňuje, aké ciele si stanovíme a teda súčasne vplýva na to, akým smerom sa bude výchova uberať. Teda vzor zohráva pri výbere ideálu veľkú úlohu.

Ch. Vorlíček (1984, s. 167) pritom upozorňuje, že mládež ochotne prijíma za svoj vzor určité idealizované postavy alebo ľudí, ktoré daná spoločnosť vyzdvihuje ale na druhej strane neprijíma vzory na vysokej ideovej a mravnej úrovni, ktoré sa im predkladajú, prípadne až vnucujú. Preto je veľmi dôležité nájsť rovnováhu medzi tým, čo je dôležité a tým, čo je možné z hľadiska žiaka, teda aké sú jeho schopnosti a čo môže dané dieťa dosiahnuť, na čo má.

S týmto názorom úplne súhlasíme, pretože mnohí rodičia sa snažia svojim deťom predkladať vzory, ktoré vysoko prevyšujú schopnosti a danosti dieťaťa a tak vznikajú medzi nimi konflikty, ktorým by sa dalo veľmi jednoducho zabrániť tým, že by rodič nepreceňoval svoje dieťa a nechal mu voľnú ruku pri výbere svojho vzoru. Samozrejme tým nemyslíme, aby sa rodič úplne dištancoval pri výbere, pretože by hrozilo, že si dieťa vyberie negatívny vzor. Rodič by tu mal skôr pôsobiť ako regulátor, teda poradca.

Ako sme sa už predtým zmienili, problematike ideálov sa venuje v literatúre niekoľko autorov, ako napr. Ján Grác, Zygmund Bauman, Galina Nikolajevová a mnoho ďalších.

My sme si vybrali definíciu od J. Gráca (1990, s. 178) podľa ktorého „sa ideálom v najvšeobecnejšom zmysle slova rozumie myšlienka alebo obraz o dokonalosti niečoho alebo niekoho. Ideál pritom aktivizuje človeka k tomu, čím by sa mohol stať.“

Aj keď ide o pomerne starú definíciu, no podľa nášho názoru nám výstižne vysvetľuje čo to ten ideál vlastne je. Ideál je teda niečo alebo niekto, kto v nás reprezentuje dokonalosť. Pritom to aký máme ideál, ovplyvňuje aj naše správanie a konanie, čo vlastne ovplyvňuje naše postavenie v spoločnosti. Môžeme povedať, že už na základe toho aký vzor človeka má, vieme dedukovať o akého človeka ide, aké hodnoty zastáva a teda akú pozíciu v spoločnosti má alebo bude mať.

V literatúre sa môžeme ešte dočítať aj o tom, že existuje aj tzv. životný ideál, ktorý J. Grác (1979, s. 33) charakterizuje ako „ideál, ktorý hovorí, čo by sme chceli v živote dosiahnuť, aký život by sme chceli žiť. Keď sa dostaneme na rázcestie, pomáha nám rozhodovať, pomáha hodnotiť naše životné udalosti.“

Ide teda o životný ideál, ktorý vo významnej miere ovplyvňuje náš život a pomáha nám pri riešení rôznych ťažkých problémov s ktorými sa v živote stretávame. Je to ideál, ktorý nás sprevádza počas celého nášho života, takýmto ideálom je napr. mať veľkú šťastnú rodinu alebo byť úspešný v určitej profesii.

Š. Kročková, A. Gogová, G. Pintes (2004, s. 55) pritom upozorňujú na to, že ideály výchovy sú ovplyvňované sociálno-historickými podmienkami ale aj rôznymi premenami, ktorými spoločnosť prechádza ako aj rozličnými filozofickými a pedagogickými koncepciami, ktoré ich podmieňujú.

Sme toho názoru, že to aké ideály človek v živote má, závisí vo veľkej miere od toho v akej spoločnosti, teda v sociálnej skupine, vyrastá. Či si to chceme, alebo nechceme priznať, spoločnosť vo veľkej miere ovplyvňuje naše správanie, konanie a samozrejme aj myslenie.

1.1.1 Delenie ideálov

V literatúre sa môžeme dočítať o viacerých možných deleniach ideálov. My sme si vybrali delenie podľa J. Gráca (1990, s. 178–185) ktorý ideály delí na:

a) *Ideál ako najvyšší vzor*: už pri obyčajnom pozorovaní dieťaťa si všimneme, že sa veľmi zavčasu začína riadiť vzormi, ktoré ho obklopujú. Jeho prvými vzormi sú pritom samozrejme jeho mama, otec a starší súrodenci, ktorých sa snaží napodobňovať. Jeho vzormi sú teda ľudia v jeho bezprostrednej blízkosti. Neskôr si dieťa hľadá nové vzory v školskom prostredí. Ide či už o nových kamarátov, alebo novú pani učiteľku a pod. S ideálmi sa stretávame aj v pubertálnom období. Mladí ľudia v tomto veku majú svoj ideál, vzor, ktorými spravidla bývajú speváci, športovci, herci. Avšak svoj ideál majú aj ľudia v produktívnom veku. Ich vzormi sú najmä ľudia ktorí niečo dokázali alebo svojou prácou pomáhajú celej spoločnosti. Výber ich ideálu má určitý racionálny podklad. Tu si môžeme všimnúť, že ideály nás sprevádzajú už od najútlejšieho veku až po starobu. Každý človek má svoj ideál, ktorý vyznáva a ktorým sa riadi.

b) *Ideál ako výchovný problém*: z predchádzajúcich viet sa môže zdať, že ideály majú len pozitívny, teda kladný charakter. Bohužiaľ to tak ani zd'aleka nie je. Často sa stáva, že si človek vyberie ideál, ktorý by sme pokojne mohli označiť ako negatívny a ten potom povzbudzuje človeka do nevhodného správania. To znamená, že napríklad pre človeka, ktorý kradne, môže byť ideálom vylúpenie banky. Preto si treba uvedomiť, že

výber nášho ideálu, alebo teda vzoru v značnej miere ovplyvňuje naše správanie a konanie. Aj z toho dôvodu pokladáme za veľmi dôležité, aby sa rodič zaujímal o to, aký ideál jeho dieťa má.

Aj Nikolajevová (In. J. Grác, 1990, s. 185) upozorňuje na to, že ideál má svoje klady ale aj zápory, na základe toho delí percipientov, teda prijímateľov ideálov na 5 skupín:

1) na takých, ktorí ideál pokladajú za stimul k sebvýchove – teda ide o prijímateľov, u ktorých zohráva ideál veľmi veľkú úlohu a preto aj ovplyvňuje vo veľkej miere ich správanie.

2) na takých, ktorí sa riadia svojím ideálom nepravidelne alebo iba epizodicky – ide o prijímateľov, ktorí majú svoj ideál ale neovplyvňuje ich správanie až v takej veľkej miere.

3) na takých, ktorí sa orientovali na slabo pôsobiace ideály – ide o ľudí u ktorých ideály nezohrávajú veľkú úlohu v ich živote, napriek tomu majú určitý vzor, no nepokladajú ho za dôležitý.

4) na takých, ktorí napodobňujú klamné ideály – teda ide o prijímateľov, ktorí si vybrali nevhodné ideály.

5) na takých, ktorí sa neusilovali osvojiť si nejaký ideál – ľudia, ktorí nemajú žiadny ideál a ani sa nesnažili nejaký si osvojiť.

1.2 Ciele výchovy

Už predtým sme si cieľ stručne charakterizovali ako niečo, čo chceme výchovou dosiahnuť. Cieľom je vlastne dosiahnutie určitého stanoveného ideálu. Tu si môžeme všimnúť, že jednotlivé pojmy veľmi úzko spolu súvisia a na seba nadväzujú. Na tomto mieste si dovoľíme tvrdiť, že každý človek si stanovuje určitý cieľ alebo ciele ktoré chce dosiahnuť. Sú akýmsi hnacím motorom, ktorý nás posúva neustále dopredu. Ciele sú pritom neni záležitosťou len určitej životnej etapy, ale stanovujeme si ich neustále počas celého života. Vedu, ktorá sa osobitne zaoberá výchovnými cieľmi voláme pedagogickou teleológiou. Skôr ako začneme bližšie rozoberať ciele výchovy, považujeme za potrebné ujasniť si, čo to vlastne pojem cieľ znamená. Aj tu ponúkame definície, ktoré nás najviac zaujali a ktoré, podľa nás tento pojem najlepšie vystihujú.

J. Průcha (2000, s. 15) píše, že: „ Cieľom výchovy je dosiahnuť zmeny v rôznych zložkách osobnosti. “

Ide síce o veľmi stručnú, ale zato veľmi výstižnú definíciu. Na základe nej môžeme povedať, že cieľom výchovy je rozvoj osobnosti človeka po fyzickej, psychickej a sociálnej stránke. Pričom výsledkom tohto procesu je bezproblémové začlenenie jedinca do spoločnosti.

Ďalej nás zaujalo vysvetlenie od M. Muchu (In. S. Hlásna, K. Horváthová, M. Mucha, R. Tóthová, 2006, s. 38), ktorý zase pod pojmom výchovný cieľ rozumie „ predstavy o želateľnej psychickej dispozícii alebo konkrétnej vlastnosti, ktorú by mal vychovávaný jedinec nadobudnúť, a o ideále osobnosti, ku ktorému by formovanie vychovávaného malo smerovať. “

Síce sa môže zdať byť táto definícia výchovného cieľu príliš náročná, v skutočnosti ide o jeho veľmi výstižné charakterizovanie. Mucha nás upozorňuje na to, že cieľ výchovy vzniká na základe určitých predstáv o tom, ako by sa mal človek v spoločnosti správať, akú pozíciu tu má zastávať. Veľkú úlohu tu pritom zohráva aj to, aký ideál osobnosti si zvolíme, pretože tento ideál potom ovplyvňuje celý výchovný proces. Tu si môžeme všimnúť ako ideál pekne nadväzuje na cieľ.

Z uvedeného vyplýva, že tejto problematike sa venuje viaceró autorov ako napr. J. Průcha, M. Mucha, W. Brezinka. Zo zahraničných autorov je to napr. C. Rogers, B. B. Bloom či E. F. Williams.

Keď už sme si základný pojem ujasnili, tak sa teraz pozrieme na to, aké požiadavky musí formulácia cieľa spĺňať. My sme si vybrali požiadavky od B. Kosovej (In. Ľ. Višňovský, 1998, s. 12) podľa ktorej cieľ:

- nesmie byť vzdialený a neuskutočiteľný;
- nemôže byť postavený ako niečo konečné;
- musí byť všeobecný, aby vyhovoval pre každého človeka, nikoho nesmie dopredu vylúčiť, musí poskytovať možnosť rozpracovať ho do postupných výchovných krokov pre každého človeka osobitne;
- nemal by stavať do protikladu potreby individuálne a potreby spoločnosti.

Pri vymedzovaní cieľov si však treba dávať pozor na to, aby tieto boli formulované jasne a jednoznačne, samozrejme aby boli aj primerané a v neposlednom rade kontrolovateľné, čo nám umožňuje overiť, či boli ciele dosiahnuté a na akej úrovni

a k akým zmenám u vychovávaného došlo (Š. Kročková, A. Gogová, G. Pintes 2004, s. 64).

Pri stanovovaní cieľov treba brať do úvahy aj určité kategórie, pretože bez nich by sme ťažko dosahovali naše stanovené ciele. Nás najviac zaujalo jednoduché členenie I. Kominarec, V. Šuťáková, J. Dargová (2002, s. 25) uvádzajú nasledujúce kategórie, ktoré treba pri vymedzovaní cieľov výchovy brať do úvahy:

- spoločenské požiadavky
- možnosti spoločnosti
- možnosti človeka
- perspektívy spoločnosti
- medze spoločnosti a človeka

Síce sú tu tieto kategórie uvedené len heslovite, ale pri vymedzovaní cieľov zohrávajú veľkú úlohu. Preto sme sa rozhodli, že si ich bližšie rozoberieme, pre ich lepšie pochopenie. Je naozaj veľmi dôležité, aby naše stanovené ciele spĺňali požiadavky spoločnosti, s čím veľmi úzko súvisí aj fakt, či stanovené ciele sú v súlade s normami spoločnosti a samozrejme aj s jej očakávaniami. Ďalej tu zohrávajú svoju úlohu aj možnosti spoločnosti, teda či má daná spoločnosť prostriedky na dosiahnutie nášho stanoveného cieľa, nemyslíme tým ale len finančné prostriedky. Samozrejme treba brať do úvahy aj možnosti človeka, tu si treba dávať pozor aby sme nikoho nepreťažovali ale ani nepodceňovali. V neposlednom rade treba brať do úvahy aj to aké má daná spoločnosť perspektívy do budúcnosti a tiež si treba dať pozor aby sme pri vymedzených cieľoch neporušovali medze spoločnosti a ani medze, teda schopnosti a možnosti človeka. S tým veľmi úzko súvisí dodržiavanie noriem, ktoré sú pre spoločnosť záväzné.

Za zdroje cieľov pritom Brezinka (In. S. Hlásna, K. Horváthová, M. Mucha, R. Tóthová, 2006, s. 40) považuje praktické skúsenosti, vedecké poznatky, teda vedomosti ale hlavne to aké postoje má človek k hodnotám, aké je jeho zmýšľanie, alebo svetonázorové presvedčenia, pretože ujasňovanie si cieľov výchovy a ich poradia je vždy späté s hodnotením a rozhodovaním.

Tu si však musíme pripomenúť, že výsledky výchovy závisia od mnohých činiteľov, ktoré ju ovplyvňujú. I. Kominarec, V. Šuťáková, J. Dargová (2002, s. 25) členia tieto činitele do troch skupín:

- a) *biologické-fyziologické predpoklady*, dedičné vlastnosti,
- b) *psychické-intelektuálne schopnosti*, temperament, vôľa,

c) *sociálne-atmosféra doby*, politický, spoločenský, ekonomický stav.

B. Blížkovský (1997, s. 139) nás upozorňuje na to, že po tom ako si správne vymedzíme výchovo-vzdelávacie ciele, tak tie by mali byť:

a) *konzistentné* – teda by mali nadväzovať k najvyššiemu cieľu, ale aj k ostatným cieľom výchovy.

b) *primerané* – t.z., že by mali usmerňovať výchovu, mali by zodpovedať k podmienkam, ktoré sú nám poskytnuté, samozrejme by mali zodpovedať dostupným prostriedkom výchovy a v neposlednom rade by nemali byť náročné.

c) *konkrétne* – jednoducho by mali byť presne adresované, teda už od začiatku je potrebné vedieť, komu sú tie ciele určené. Ďalej by mali byť jednoznačné, časovo zaradené a kontrolovateľné.

Keď sme si už vysvetlili pojem cieľ a bližšie sme si ho aj rozobrali, nedá nám nespomenúť fakt, že v literatúre sa môžeme často stretnúť s riešením problému, aký je rozdiel medzi ideálom a cieľom.

Za celkom výstižné považujeme vysvetlenie od J. Gráca (1979, s. 34), podľa ktorého osobitosť ideálu ako cieľa spočíva v tom, že ideál chápe z hľadiska procesu ako koncový, teda finálny cieľ, čo znamená že sa môže realizovať najneskôr. Z hľadiska obsahu je ideál predstavou dokonalého cieľa, ktorý chceme dosiahnuť. Z toho vyplýva, že ideál zohráva pri dosahovaní cieľa úlohu regulátora.

Toto vysvetlenie sme si vybrali hlavne z toho dôvodu, že nám veľmi jednoducho podáva aký je rozdiel medzi týmito dvoma pojmi. Najprv si pri výchove teda stanovíme cieľ, ktorý chceme dosiahnuť a potom si stanovíme ideál, ktorý nám má pomôcť pri dosahovaní nášho stanoveného cieľa.

Potom ako sme si vysvetlili, aký je rozdiel medzi ideálom a cieľom, v ďalších podkapitolách sa budeme venovať členeniu cieľov a tiež tomu aké funkcie ciele výchovy plnia.

1.2.1 Členenie cieľov výchovy

V literatúre sa môžeme stretnúť s rôznorodým členením cieľov. Ciele sa pritom členia podľa mnohých kritérií. Klasifikácii cieľov sa venujú viacerí autori ako napr. B. Blížkovský, Ľ. Višňovský, V. Kačáni, B. Kosová. V našej práci sme si vybrali tie, ktoré

pokladáme za najvýstižnejšie a najzrozumiteľnejšie.

My sme si vybrali klasifikáciu cieľov podľa L. Višňovského (1998, s. 14), ktorý vychádza z nasledovných hľadísk:

1. *Hľadisko subjektovo-objektové*: a) ciele vonkajšie
b) ciele vnútorné
2. *Obsahové hľadisko*: a) celkové
b) čiastkové
3. *Podľa rozsahu*: a) ciele všeobecné
b) ciele konkrétne
c) ciele jedinečné
4. *Hľadisko významové*: a) ciele strategické
b) ciele taktické
c) ciele operatívne
5. *Hľadisko náročnosti*: a) ciele maximálne
b) ciele optimálne
c) ciele minimálne
6. *Hľadisko záväznosti*: a) ciele všeobecne záväzné
b) ciele orientačné
c) ciele výberovo-záväzné
d) ciele nezáväzné
7. *Časová náročnosť*: a) ciele blízke
b) ciele stredné
c) ciele vzdialené

Ide síce o staršie členenie, no pri študovaní materiálov, ktoré sa nám podarilo získať sme si všimli, že toto členenie používajú viacerí autori a mnohí práve na toto členenie nadväzujú. Preto sme sa rozhodli, že ho zahrnieme do našej práce.

Ďalšie zaujímavé členenia cieľov nám ponúka aj Brezinka (In. S. Hlásna, K. Horváthová, M. Mucha, R. Tóthová, 2006, s. 40):

Delenie cieľov výchovy z hľadiska charakteru osobnosti:

- a) celkové – ide o tzv. „ životnú zdatnosť “, ktorú Brezinka definuje ako súhrn tých schopností, znalostí a postojov človeka, ktoré sa v spoločnosti do ktorej patrí pokladajú za nutné, aby mohol žiť svoj život samostatne, sociálne, zodpovedne, zmysluplne a dobre.

b) čiastkové – tu môžeme hovoriť o tzv. „zdatnosti v zamestnaní“ (schopnosť písať)
Tu si môžeme všimnúť, že Brezinka pri tomto delení čerpal od L. Višňovského.

B. Blížkovský (1997, s 122-123) nám podáva tiež zaujímavé členenia cieľov, my sme si vybrali len dve z nich, keďže mnohé sa opakujú, napr. :

1. z hľadiska realizovateľnosti:

- a) absolútne nerealizovateľné
- b) ťažko realizovateľné
- c) ľahko uskutočniteľné

2. z hľadiska prispôsobenosti konkrétnym podmienkam výchovy:

- a) štandardné ciele
- b) ciele prispôbené aktuálnym, regionálnym, národným, skupinovým a individuálnym zvláštnostiam.

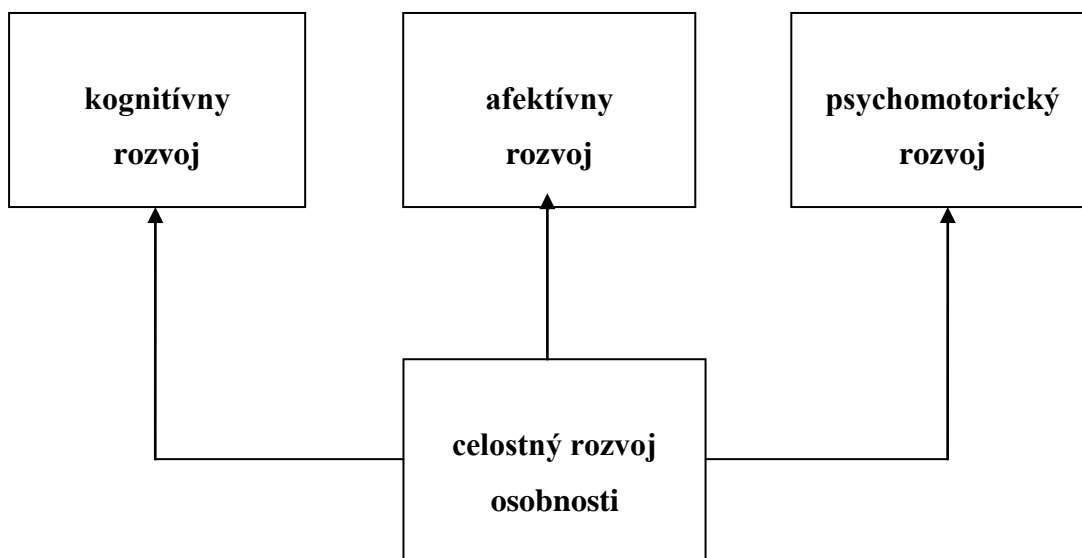
V našej práci sme sa samozrejme nemohli vyhnúť Bloomovej taxonómii výchovných cieľov, ktorá nám podáva postupný vývin jednotlivých stránok osobnosti. Ide o najznámejšiu taxonómiu výchovných cieľov. Podľa Blooma (In B. Kosová, 2000, s. 20 – 26) sa člení vývin osobnosti na tieto oblasti:

a) kognitívna – sem patrí rozvoj poznávacích procesov, teda rozumových schopností. Pričom za najvyššie poznávacie procesy sa rozumie tvorivé a hodnotiace myslenie, ktoré by malo byť neustále rozvíjané a to prostredníctvom výchovy a vzdelávania. Táto oblasť je veľmi ovplyvnená postojmi a hodnotami, ktoré človek vyznáva.

b) afektívna – zameriava sa na rozvoj postojov, citov a vôle. Táto oblasť je spojená s procesom zvnútorňovania, teda ide o prijímanie postojov a hodnôt. Typické pre túto oblasť je, že je výrazne subjektívna a treba jej venovať zvýšenú pozornosť, pretože pomocou nej sa môže výrazne zefektívniť kognitívny rozvoj. Mnohí odborníci pritom upozorňujú na potrebu prelínania sa kognitívnej a afektívnej oblasti. Bohužiaľ vo výchove u nás býva veľmi často zanedbávaná.

c) psychomotorická – zahŕňa rozvoj pohybových a zmyslovo – pohybových schopností.

Obrázok 1 Celostný rozvoj osobnosti (B. Kosová, 2000, s. 21)



1.2.2 Funkcie cieľov výchovy

Ciele výchovy plnia vo výchovno-vzdelávacom procese celý rad funkcií. My sme si vybrali funkcie podľa B. Bližkovského (1997, s. 121-122), ktorý uvádza nasledovné funkcie, ktoré ciele plnia:

1. *Orientačná a anticipačná funkcia cieľov* – tu nás Bližkovský upozorňuje na to, že ak sú ciele dobre vymedzené, poskytujú vychovávateľom správnu pedagogickú orientáciu a vymedzujú celkový stav osobnosti vychovávaného, ktorý má byť vo výchovno-vzdelávacom procese dosiahnutý.
2. *Motivačná a stimulačná funkcia cieľov* – ciele nás motivujú k učeniu, podnecujú nás k sebvzdelávaniu, k sebarealizácii, usmerňujú nás k činnosti. Stanovené ciele v nás pritom vyvolávajú pocit napätia medzi tým čo existuje a tým čo chceme dosiahnuť.
3. *Realizačná funkcia cieľov* – môžeme povedať, že tu už ide o premenu predstáv na reálnu skutočnosť. Tu už hovoríme o realizácii cieľov. Správne vymedzené ciele pomáhajú pri výbere účinných prostriedkov vo výchovno-vzdelávacom procese.
4. *Regulačná funkcia cieľov* – to znamená, že nám umožňujú kontrolu a reguláciu výchovnej činnosti.

1.3 Hodnoty vo výchove

Neoddeliteľnou súčasťou výchovy sú určite aj hodnoty, ktorým sa hlavne v súčasnosti venuje veľká pozornosť. Ak by sme chceli úplne jednoducho a stručne charakterizovať pojem hodnota, mohli by sme povedať, že je to niečo, čo má pre nás veľký význam a chceme to odovzdať ďalším generáciám. Tiež by sme mohli povedať, že hodnota je niečo, čo si veľmi ceníme, vážime a pokladáme pre náš život za veľmi dôležité. Hodnotou môže byť rodina, priateľstvo, láska, zdravie, vzdelanie, istota, sloboda, radosť, šťastie, inteligencia, bezpečie, nezávislosť, múdrosť... Hodnotám sa treba vo výchove venovať už od najútlejšieho veku detí, pretože to aké má dieťa hodnoty vo veľkej miere ovplyvňuje výber jeho ideálu a tiež to aké ciele si stanoví. Viacerí autori sú toho názoru, že hodnotová orientácia veľmi ovplyvňuje nielen výchovu ale samozrejme aj celý náš život.

Skôr, ako sa zameriame na odborné vysvetlenie tohto pojmu, pokladáme za dôležité upozorniť na vedu, ktorá sa hodnotami zaoberá. Touto vedou je pedagogická axiológia. Túto skutočnosť uvádzame hlavne z toho dôvodu, že axiológia sa zaoberá hodnotami hlavne z filozofického hľadiska.

Axiológia ako všeobecná teória, ktorá sa zaoberá hodnotami a hodnotením je pomerne modernou filozofickou disciplínou a to hlavne z toho dôvodu, že problematika, ktorou sa zaoberá je považovaná za novú, neskôr vo filozofii uvedenú záhadu (J. Grác, 1990, s. 177). B. Blížkovský (1995, s. 117) nás pritom upozorňuje na to, že axiológia pokladá za hodnotu všetko čo ľuďom uspokojuje ich osobné alebo spoločenské potreby, pritom za hodnotu pokladá aj normy ktoré sú v spoločnosti v danom historickom období vyžadované.

My sa na hodnoty zameriame z filozofického, psychologického a sociologického hľadiska.

Hodnota sa v minulosti chápala a vnímala rôzne podľa toho, ako si zodpovedala príslušná filozofia v danom období na základnú filozofickú otázku a to otázku bytia. Na základe toho sa hodnota chápala buď ako transcendentalita, teda niečo čo je nadpozemské, neskutočné, čiže niečo abstraktné (Platón) alebo ako objektívna kvalita (Locke). Neskôr vďaka filozofie života, ktorej hlavným predstaviteľom bol W. Dilthey, známy nemecký filozof, psychológ a pedagóg, sa problematika hodnôt spájala jednoznačne s človekom. Samozrejme, že potom ako sa hodnota stala antropologickou záležitosťou, čiže bola orientovaná na človeka, stala sa predmetom skúmania ďalšej vedy a to psychológie.

Z hľadiska psychológie sa hodnotou chápe všetko, čo vplýva na emocionálne a racionálne prežívanie jedinca a tým i to čo reguluje naše správanie. Psychológia pritom delí hodnoty na cieľové a inštrumentálne.

Geist zase podáva vysvetlenie pojmu hodnoty zo sociologického hľadiska: „ Hodnotu môžeme chápať ako špecifický vzťah objektu ku subjektu, ktorý je daný významom a zmyslom, ktorý má objekt pre uspokojenie potrieb, postojov, záujmov atď. v jeho individuálnom i sociálnom kontexte“(In. Š. Kročková, A. Gogová, G. Pintes, 2004, s.70-72).

Tu pokladáme na záver za dôležité upozorniť, že hodnota vo veľkej miere ovplyvňuje správanie človeka. Pretože to aké hodnoty človek vyznáva nám ukazuje o akú osobnosť ide.

Po tom ako sme si aspoň z časti ujasnili čo to pojem hodnota znamená, natíska sa nám sem potreba uviesť základné znaky, ktorými sa hodnoty vyznačujú. Š. Kročková, A. Gogová, G. Pintes (2004, s. 72) uvádzajú nasledovné znaky hodnôt:

- a) nekonečná rozmanitosť,
- b) aktuálnosť,
- c) protirečivosť,
- d) abstraktnosť.

1.3.1 Delenie hodnôt

Keďže sa v súčasnosti venuje hodnotám veľká pozornosť, v literatúre sa môžeme dočítať o ich viacerých možných deleniach. My sme si vybrali delenia, ktoré nás najviac zaujali a predovšetkým ich pokladáme za najvýstižnejšie. Ide o dve delenia, s ktorými sa môžeme stretnúť asi najčastejšie.

Ako prvé sme si vybrali rozdelenie hodnôt podľa Ch. Morrisa (In. M. Zelina, 1996, s. 161), ktorý hodnoty delí na:

- a) *operatívne* – človek uprednostňuje jeden objekt pred druhým,
- b) *uznávacie* – sú to symbolizované hodnoty, ktoré sú fixované ľudskou kultúrou, teda sú spoločnosťou uznávané. Môžeme povedať, že spoločnosť tieto hodnoty pokladá za dôležité pre človeka.

J. Grác (1979, s. 40) nám ponúka ďalšie delenie hodnôt, a to:

- a) *hodnoty nepoznané* – ide o také hodnoty, ktoré sú subjektami neni osvojené, ale existujú.
- b) *hodnoty poznané, ale neuznávané* – človek o týchto hodnotách vie, je si vedomý o ich existencii, ale nepokladá ich za dôležité, môžeme povedať, že ich neuznáva.
- c) *hodnoty uznávané, ale neželané* – človek vie oceniť určité hodnoty, ktoré spoločnosť vyznáva, napriek tomu, že jeho pozornosť obzvlášť nepriťahujú, teda nezaujímajú ho.
- d) *hodnoty želané, priťahujúce* – človek tieto hodnoty vyznáva, pretože ich pokladá za dôležité, bez ohľadu na to, aký postoj má k týmto hodnotám spoločnosť.

Toto delenie sme sa rozhodli uviesť najmä z toho dôvodu, že sme si všimli, že sa o ňom môžeme dočítať vo viacerých literatúrach a my ho pokladáme za najvýstižnejšie delenie v oblasti hodnôt.

1.3.2 Hodnotový systém človeka

J. Grác, charakterizuje hodnotový systém, ktorý často býva označovaný aj ako hodnotová hierarchia, ako systém hodnôt, ktoré človek uznáva a vyznáva, pričom sú medzi sebou navzájom usporiadané a to tak, že predstavujú určitý poriadok (J. Grác, 1979, s. 43).

J. Grác (1979, s. 43) uvádza nasledovné zvláštnosti hodnotového systému:

- a) je vlastný každému normálnemu jedincovi bez toho, či si to uvedomuje alebo nie,
- b) je relatívne konzistentným psychickým útvarom preto náhly zásah do hodnotového systému jedinca, môže u neho vyvolať duševné poruchy,
- c) je indikátorom zameranosti osobnosti, to znamená, že odráža charakterové črty osobnosti,
- d) je dynamický, čiže hodnotový systém sa v priebehu života u človeka mení,
- e) je ucelený a jednotný.

1.4 Normy vo výchove

Vlastnými slovami by sme mohli normy charakterizovať ako určité pravidlá, prípadne požiadavky, dodržiavaním ktorých dosahujeme stanovené ideály, ciele a hodnoty vo výchove.

Toto je naozaj veľmi stručná charakteristika pojmu normy. O norme môžeme povedať, že je viazaná na hodnotu, t.z. že naša hodnotová orientácia musí byť v súlade s požiadavkami danej spoločnosti do ktorej patríme. Stretávame sa s nimi všade, či už je to v práci, v škole, v rodine, pri nakupovaní, pri stretnutiach s priateľmi. Ide vlastne o regulátory nášho správania. Normy riadia naše správanie už od ranného detstva s sprevádzajú nás počas celého života. Aj o normách existuje v literatúre veľké množstvo definícií.

My sme si vybrali definíciu od J. Spišiaka (In. J. Grác, 1979, s. 19), ktorý píše: „Norma je mierou hodnoty. Norma je to, čo má byť, má charakter postulatívny. Je fenoménom spoločensko-historickým, dynamickým. Je výrazom záujmu, potreby človeka alebo spoločnosti.“

Stručne by sme teda mohli povedať, že normy sa formujú podľa potrieb spoločnosti. Tak ako aj pri ideáloch, cieľoch či hodnotách, tak aj pri normách platí, že sa menili postupne podľa historických etáp a rôznych udalostí, kvôli ktorým sa normy neustále vyvíjali a menili. Norma je pre každého človeka záväzná a preto platí, že za ich porušovanie a nedodržiavanie býva väčšinou sankcionované, teda trestané.

2 VÝVIN CIEĽOV VÝCHOVY OD 19. STOROČIA

Čitateľovi sa môže zdať po prečítaní a preštudovaní prvej kapitoly našej práce, že ciele výchovy sme už dostatočne rozobrali. Vysvetlili sme si základný pojem, uviedli sme hlavné členenia cieľov od viacerých významných autorov a samozrejme sme sa nevyhli ani funkciám, ktoré vo výchove plnia. Ide vlastne o tie prvotné informácie, ktoré nám majú pomôcť lepšie sa dostať do problematiky. V tejto kapitole sa venujeme hlavne pedagogickým smerom 19. a 20. storočia, ktoré ich determinovali. Jednotlivé smery tu podrobne rozoberáme a poukazujeme pritom na zmeny, ktorými výchovné ciele prechádzali. Sme si vedomí toho, že výchova sa vyvíjala už dávno predtým a preto si čitateľ môže klásť otázku, prečo sa zameriavame len na obdobie od 19. storočia, veď aj predtým tu boli významné osobnosti, ktoré sa zaslúžili o rozvoj v tejto oblasti. Je to hlavne z toho dôvodu, že hlavne v tomto období sa výchova najviac menila a to pod vplyvom vznikajúcich rôznych pedagogických smerov ovplyvnených filozofiou. Avšak neostaneme pri našej analýze výchovných cieľov len pri 20. storočí, ale pozrieme sa na výchovu aj z hľadiska súčasnosti. Uvedieme si totiž klasifikácie výchovných a vzdelávacích koncepcií a modelov. V záverečných podkapitolách sa pritom zameriame na osobitnú problematiku, ktorou je globálna výchova, teda ide o výchovu človeka v súčasnom globalizovanom svete.

2.1 Rozdiely vo výchove v minulosti a v súčasnosti

Našu prvú podkapitolu sme sa rozhodli venovať rozdielom vo výchove v minulosti a v súčasnosti, keďže celá druhá kapitola sa zameriava na zmeny ktorými výchova prechádzala od 19. storočia. Týchto pár riadkov nás má uviesť do celkovej problematiky, aby sme si vedeli predstaviť ako sa výchova postupne menila.

Naša práca sa zameriava predovšetkým na to, ako sa menili ciele výchovy. Avšak nemenili sa len ciele, ale menili sa aj hodnoty, hodnotová orientácia, ideály. To všetko malo veľký vplyv na zmeny, ktorými výchova musela prejsť. My v nasledujúcich riadkoch nazrieme na to, akými základnými zmenami výchova prešla.

Isté je, že je veľký rozdiel medzi cieľom výchovy v minulosti a v súčasnosti. Výchova sa dnes už nezaobera starostlivosťou o dušu a teda celú duchovnú stránku osobnosti, ani nepripravuje človeka pre Božie kráľovstvo, teda na život po smrti. Dnes vieme, že cieľom

výchovy je samotný človek. Čiže výchova sa zaoberá výlučne formovaním človeka po fyzickej, psychickej a sociálnej stránke. Dnešná výchova má pripraviť človeka predovšetkým pre praktický život na Zemi. Cieľom dnešnej výchovy nie je už pokračovanie, prevzatie a odovzdanie tradície, ale predovšetkým je to dosiahnutie niečoho nového s čím súvisí aj dosiahnutie pocitu úspešnosti.

Podstatným rozdielom vo výchove je aj fakt, že klasická výchova pripravovala jedinca na jeho vstup do života a učila ho ako zvládať životné prekážky. Naopak výchova v súčasnosti pokladá za svoj cieľ hlavne praktickú prípravu človeka pre zamestnanie.

Typickým znakom súčasnej výchovy je aj to, že je zameraná na úspech a tým vzniká priestor pre individualizmus, čo spôsobuje že vo výchove nechýba ani konkurencia. Človek sa snaží byť čo najúspešnejší a to po každej stránke B. Kudláčová (2007, s. 154-155).

Na záver tejto podkapitoly, v ktorej sme si uviedli zopár rozdielov vo výchove v minulosti a v súčasnosti, nám nedá upozorniť na fakt, že je dôležité aby sme si uvedomili, že výchova, ktorú máme dnes, nie je konečná. Výchova sa neustále mení, tak ako sa meníme aj my ľudia.

2.2 Pedagogické smery 19. a 20. storočia

Začiatok 19. storočia môžeme v oblasti výchovy označiť ako pokrokový, pretože v dôsledku priemyselných revolúcií dochádza aj k rozvoju školstva a s tým je spojený aj rozvoj výchovy a vzdelávania. Prejavuje sa to najmä zakladaním rôznych nových moderných organizácií ale aj inštitúcií, ktoré sa začínajú intenzívnejšie zaoberať touto problematikou. Spoločnosť si teda začala uvedomovať, že preto aby efektívnosť výchovy a vzdelávania bola väčšia, treba niečo robiť. Čoraz viac si uvedomovala, že treba nastoliť zmeny. Toto storočie sa označuje za prelomové aj preto, že dochádza k vzniku samostatnej vednej disciplíny označovanej pojmom pedagogika, ktorý sa používa až do dnes. Pre koniec 19. storočia je typické, že sa začína vlna reformnej pedagogiky, ktorú tu zámerne spomíname, pretože vo veľmi významnej miere ovplyvnila výchovu a s tým spojené stanovovanie výchovných cieľov. Reformnú pedagogiku si samozrejme ešte bližšie budeme charakterizovať. Toto storočie je však typické aj zmenou pohľadu na dieťa. To bolo doteraz v úzadí a nevenovala sa mu dostatočná pozornosť, no v tomto období začína

zastávať v rodine významné postavenie, t.z. že si dospelí začínajú viac všímať dieťa a jeho potreby. Stáva sa centrom pozornosti všetkých členov rodiny. Tá si totiž začína uvedomovať, akú cenu má dieťa a že je vlastne rovnakým členom spoločnosti ako dospelí.

V 20. storočí prešla pedagogika veľmi dlhým a zložitým vývojom, keďže v tomto období dochádza v spoločnosti k veľkým ekonomickým, politickým ale aj kultúrnym zmenám. Samozrejme, že tieto zmeny sa dotkli aj výchovy. S. G. Tolnaiová (2007, s. 68).

V oblasti pedagogiky dochádza v tomto období k vzniku veľkého množstva pestrých smerov, ktoré sú ovplyvnené filozofiou. Moderná pedagogika sa snaží odpovedať na filozofické otázky typu: čo je svet, v ktorom človek žije, čo je človek, aká je jeho úloha vo svete... Nevyhýbala sa však ani problémom, ktoré tvoria podstatu výchovy a jej ciele a samozrejme sa zaoberala aj rozvojom a formovaním osobnosti ale aj ďalšími otázkami, ktoré treba riešiť pomocou filozofie M. Krankus (In. S. G. Tolnaiová, 2007, s. 68).

Počas študovania viacerých zdrojov, sme sa dočítali o mnohých klasifikáciách pedagogických smerov 20. storočia od M. Krankusa, F. Singulea, či pre nás asi najznámejšieho R. Lasahna. Týchto klasifikácií je naozaj veľké množstvo a môžeme v nich vidieť, že odrážajú aktuálnu situáciu v spoločnosti.

My si dovoľíme uviesť klasifikáciu, ktorej autorom je práve R. Lasahn. On člení pedagogiku 20. storočia na tieto prúdy R. Lasahn (In. S. G. Tolnaiová, 2007, s. 70):

- a) duchovnovedná pedagogika,
- b) (pedagogický) neopozitivismus, empirizmus a analytická vedecká teória o výchove,
- c) normatívna pedagogika,
- d) marxistická, neomarxistická a kritická veda o výchove,
- e) prúd psychologicky orientovanej pedagogiky.

My sme sa rozhodli vybrať si len niektoré pedagogické smery, pri ktorých sa budeme snažiť poukázať na ich vzťah pri formulovaní cieľov výchovy, keďže sa naša práca zaoberá práve výchovnými cieľmi a postupne si jednotlivé smery ďalej bližšie charakterizujeme. Pri jednotlivých charakteristikách si budeme môcť porovnať, ako sa ciele vo výchove menili pod vplyvom filozofie, ktorej vplyv bol v tomto období naozaj veľmi veľký. Ide teda hlavne o tieto smery:

- a) Reformná pedagogika
- b) Experimentálna pedagogika
- c) Náboženská pedagogika
- d) Dynamická pedagogika

- e) Pedagogika kultúry
- f) Pragmatická pedagogika
- g) Existencialistická pedagogika
- h) Humanistická (personalistická) pedagogika
- i) Antipedagogické smery

Týchto smerov je samozrejme o mnoho viacej, avšak pre nás sú najdôležitejšie tie, ktoré sme si vybrali my.

a) *Reformná pedagogika*

Jej vznik sa datuje v posledných desaťročiach 19. storočia. Reformná pedagogika vo veľmi významnej miere ovplyvnila nazeranie na výchovu a vzdelávanie. Ako sme už predtým uviedli, jej predstavitelia veľmi ostro kritizovali dovtedajší systém a preto otvorene upozorňovali na potrebu nastolenia zmien. Vývoj reformnej pedagogiky sa delí na dve vlny.

Vznik prvej vlny sa datuje od posledného desaťročia 19. storočia až po prvú svetovú vojnu. Charakteristická je hlavne snahou podporiť individualitu každého dieťaťa, teda upozorňuje na potrebu individuálneho prístupu ku každému žiakovi, ďalej sa snaží podporiť samostatnosť každého dieťaťa a realizáciu slobody. K predstaviteľom patrí Cecil Reddie, ktorý založil tzv. New School (Novú školu), ktorá bola prvým modelom reformno-pedagogického hnutia. Ďalej je to Maria Montessori či Ovide Decroly, ktorý zdôrazňoval v realizácii výchovy úlohu prírody.

Druhá vlna reformnej pedagogiky pri tom vychádzala z prvej vlny, na ktorú vlastne nadviazala. Po prvej svetovej vojne sa začali zakladať Waldorfské školy, ktorých zakladateľom bol Rudolf Steiner. Tieto školy prezentovali hodnoty a črty západnej a východnej kultúry, pričom systém týchto škôl existuje v mnohých krajinách Európy až dodnes. Medzi ďalších predstaviteľov tejto druhej vlny patria napr. Peter Peterson či A. S. Neille, ktorý bol radikálnym autorom myšlienok o slobodnej výchove, pričom odmietal zásahy do etických a náboženských otázok výchovy (Š. Kročková, A. Gogová, G. Pintes, 2004, s. 23-26).

Pri čítaní si môžeme všimnúť, že reformisti teda zdôrazňovali potrebu individuálneho prístupu, slobody, sebarozvoja pričom upozorňovali aj na potrebu zlepšenia vzťahov medzi učiteľom alebo vychovávateľom a žiakom. Túto potrebu zdôrazňovali hlavne z toho

dôvodu, že učiteľ sa často nezaujímal o potreby žiaka o jeho záujmy, ale tiež ho nezaujímal ani jeho starosti a problémy. A práve toto reformisti veľmi ostro kritizovali a snažili sa to napraviť.

b) Experimentálna pedagogika

Tento smer sa začína rozvíjať koncom 19. storočia v Nemecku a vzniká na základe vývoja moderných prírodných vied, ktoré sa stali v tomto období predmetom veľkého záujmu. Jeho cieľom je na základe poznania človeka vytvoriť predpoklady vedeckého výchovného systému. Typické pre experimentálnu pedagogiku je, že staré metódy výskumu, medzi ktoré zaraďujeme vnímanie, sebazpozorovanie či jednoduché pozorovanie iných ľudí dopĺňa o objektívne pozorovanie, štatistiku ale aj pokus B. Kudláčová (2007, s. 138 – 139).

Podľa Š. Kročkovej, A. Gogovej a G. Pintesa (2004, s. 22) je základom experimentálnej pedagogiky metóda pri ktorej sa aplikuje psychologický experiment na vyvíjajúce sa dieťa. Všetky pedagogické problémy sa snaží riešiť podľa správania sa dieťaťa a jeho osobnosti.

Táto pedagogika sa teda vo výchove zameriava na využívanie, čiže aplikovanie experimentov.

c) Náboženská pedagogika

Tento pedagogický smer vznikol na prelome 19. a 20. storočia.

B. Kudláčová (2007, s. 141) nás upozorňuje na fakt, že tento smer okrem toho, že sa zameriava na rozvoj osobnosti človeka, tak dôraz kladie predovšetkým na nesmrteľnosť duše. Už z názvu nám vyplýva, že náboženská pedagogika zdôrazňuje vzťah človeka k Bohu. Tento pedagogický smer vychádza z metafyzického, teda mimo tohto pozemského sveta ukotveného chápania človeka. Cieľom výchovy je, aby bol jedinec vychovávaný k tomu, aby hľadal posledný cieľ, ku ktorému bol stvorený. Teda má hľadať príčinu, prečo sa narodil, prečo je na tomto svete.

Náboženská pedagogika sa pritom člení na dva prúdy:

- 1) pedagogika katolícka
- 2) pedagogika protestantská

Cieľom výchovy tejto pedagogiky je teda aby sa človek správal mravne a aby bol pripravený na život po smrti.

d) Dynamická pedagogika

Výrazne sa začala prejavovať na začiatku 20. storočia a to zásluhou Eduarda Lee Thorndikea a Roberta Sessionsa Woodwortha. Dynamická pedagogika zdôrazňuje potrebu výchovy, ktorú pokladá za dôležitú a nutnú, pretože pripravuje jedinca na prostredie, v ktorom žije a bude žiť. Mnohí ju nazývajú aj pedagogikou prispôsobenia, pričom ju tiež označujú za najprepracovanejšiu pedagogiku o slobodnom rozvoji dieťaťa B. Kudláčová (2007, s. 140).

Na základe predchádzajúceho môžeme teda vydedukovať, že dynamická pedagogika zdôrazňuje potrebu stanovovania cieľov výchovy, keďže výchova nás má pripraviť na život v spoločnosti. Tá sa prejavuje dynamikou, teda to znamená, že spoločnosť sa neustále vyvíja pod vplyvom rôznych kultúrnych, ekonomických a iných udalostí. Už z názvu nám vyplýva, že výchova má jedinca pripraviť na rôzne situácie, ktoré môžu v danej spoločnosti nastať, s cieľom aby sa čo najrýchlejšie na vzniknuté zmeny adaptoval.

e) Pedagogika kultúry

Začala sa rozvíjať v 20. storočí v Nemecku. Typické pre tento pedagogický smer je, že jeho predstavitelia upozorňujú na rozdiel medzi človekom a živočíchom, ktorý spočíva v tom, že ľudia majú duchovný život, ktorý u živočíchov absentuje. Ako už z názvu vyplýva, tak základným pojmom tohto smeru je pojem kultúra. Tento pedagogický smer býva často označovaný aj ako pedagogika hodnôt či humanistická pedagogika. B. Kudláčová (2007, s. 140).

Tento smer je teda orientovaný hlavne na vnútro človeka a s tým spojené rozvíjanie hodnôt, hodnotovej orientácie, ideálov, ktorých dosahovanie sa pokladá za cieľ vo výchove a ktoré spoločne tvoria kultúru.

f) Pragmatická pedagogika

Vznikla medzi dvoma svetovými vojnami, teda v prvej polovici 20. storočia v USA. Jej zakladateľom je americký pedagóg J. Dewey. Od 30. rokov 20. storočia sa tento smer označuje pojmom progresívna pedagogika, ktorým býva názov pragmatická pedagogika veľmi často nahrádzaný B. Kudláčová (2007, s. 139).

Za základ v tomto smere sa považuje skúsenosť, ktorú má jedinec získať pri riešení problémových situácií. Vyzdvihuje sa tu pritom kultúra, ktorá má vo vývoji jedinca veľmi

dôležitú úlohu. Cieľom výchovy je aby sa človek dokázal prispôbiť, alebo reagovať na nové meniace sa problémové situácie, ktoré v spoločnosti nastanú. Výchova má teda dosiahnuť cieľ, ktorý bude prospešný nielen pre samotného žiaka, ale ja pre celú spoločnosť, pritom tento cieľ by mal byť schopný zmien, ktoré môžu v spoločnosti nastať. Dôraz sa teda kladie u žiakov na to, aby pri riešení problémových činností hľadali, skúmali a hlavne učili sa zo skúseností S. G. Tolnaiová (2007, s. 71).

Z uvedeného nám teda vyplýva, že pragmatická pedagogika odmieta vytýčenie presných výchovných cieľov. Dieťa sa má učiť na základe vlastných životných skúseností pri riešení problémov, s ktorými sa stretáva.

g) Existencialistická pedagogika

Vplyv existencializmu sa vo výchove prejavil najmä v Nemecku, vo Francúzsku či v Taliansku v 50. – 60. rokoch 20. storočia. K hlavným predstaviteľom patria napríklad W. Brezinka, E. Weniger, R. Hubert či G. F. Kneller a iní, ktorí patria najmä do oblasti duchovnovednej pedagogiky. Za východzí bod sa v tomto smere pokladá človek ako individuum, jeho konkrétne bytie, teda jeho existencia na tomto svete. Výchova sa snaží vrátiť človeku stratený pocit slobody a individuality, pričom sa tu zdôrazňuje potreba, aby si človek uvedomil svoju originalitu a hodnotu. Vyzdvihuje samozrejme aj potrebu rozvíjania fantázie, intuície, viery, zdôrazňuje sa význam citov a zážitku. Existencializmus pritom upozorňuje, že zmeny ktoré vo vývoji osobnosti počas procesu výchovy nastanú nie sú stále, keďže život je plný neustálych zvrátov, zmien a neočakávaných situácií pod vplyvom ktorých sa osobnosť mení a posúva sa na vyššiu duchovnú a morálnu zrelosť. Predstavitelia existencializmu sa vyhýbajú vede a spoločnosti, z čoho vyplýva, že sa vyhýbajú otázkam v oblasti vzdelávania S. G. Tolnaiová (2007, s. 72 – 73).

Z textu môžeme teda vydedukovať, že aj existencialistická pedagogika odmieta formulovanie presných výchovných cieľov. Keďže osobnosť sa mení a vyvíja na základe určitých zvrátov a životných udalostí, ktorý v živote človeka nastanú.

B. Kudláčová (2007, s. 140-141) nás pritom upozorňuje na to, že každý človek je jediným zdrojom, kritériom a cieľom mravnosti. Osobnosť každého jedinca je najvyššou hodnotou vo vzťahu k spoločnosti a ku kultúre.

h) Humanistická (personalistická) pedagogika

Ide o najprogresívnejší a pritom aj najaktuálnejší pedagogický smer, ktorý pochádza z druhej polovice 20. storočia a významnú úlohu vo výchove zohráva i dnes. Základy tohto smeru pochádzajú z humanistickej psychológie, odkiaľ sa vlastne inšpirovala. Hlavným cieľom výchovy je podporovať u dieťaťa sebarozvoj a seba výchovu. Ide síce o dosť náročnú cestu, ktorá si vyžaduje veľa trpezlivosti, permanentné vzdelávania a pevnú vôľu, avšak efektívnosť tejto výchovy je na vysokej úrovni, pretože v pozitívnom smere ovplyvňuje budúci život jedinca (In. Š. Kročková, A. Gogová, G. Pintes, 2004, s. 28).

Humanistická pedagogika zohráva vo výchove a vzdelávaní veľmi významnú úlohu aj dnes. Keďže čoraz viac sa otvára diskusia na tému humanistická výchova.

i) Antipedagogické smery

Tieto smery začali vznikať na základe myšlienok, ktoré sa šírili v posledných desaťročiach 20. storočia a ktoré súviseli s pochybnosťami perspektívneho charakteru výchovy. Tieto myšlienky sa začali šíriť hlavne v Nemecku a preto sa tieto antipedagogické smery rozširovali hlavne tu. No neskôr sa postupne rozšírili aj do ďalších krajín. Avšak antipedagogika neútočí iba na klasickú pedagogiku, ale aj na reformno-pedagogické hnutia, pretože tie sú podľa nej vo svojej podstate postavené proti dieťaťu. Jej predstavitelia tiež kritizovali neustále zmeny a reformy v oblasti výchovy (In. Š. Kročková, A. Gogová, G. Pintes, 2004, s. 26 -27).

Antipedagogické smery teda kritizovali to, že sa vo výchove realizujú neustále zmeny, ktorými chcú odborníci skvalitniť rozvoj osobnosti dieťaťa, avšak v skutočnosti týmito neustálymi zmenami dieťaťu skôr škodia ako prospievajú.

Medzi základné myšlienky antipedagogického hnutia podľa Zrinszkeho (In. Š. Kročková, A. Gogová, G. Pintes, 2004, s. 27) patria:

- 1) výchova je orientovaná len využitím a zneužitím dieťaťa,
- 2) výchova prináša viac negatív ako pozitív, keďže núti dieťa aby prijalo hodnoty dospelých,
- 3) výchova sa zakladá na minulosti a prítomnosti, preto nemôže pripravovať človeka do budúcnosti,
- 4) dieťaťu prináležia od začiatku všetky ľudské práva, keďže dieťa je ľudskou bytosťou.

Z uvedeného nám vyplýva, že antipedagogické hnutie odmieta vo výchove silu, násilie a manipuláciu dieťaťa, keďže to sa samo nedokáže brániť. Uznáva, že treba nastoliť zmeny, avšak tie by mali byť stále a mali by pripraviť dostatočne dieťa na život v spoločnosti. Pritom odmieta využívanie násilia a zneužívania vo výchove, ktoré býva v skutočnosti naozaj veľmi často používané. Dospelí si to veľmi často neuvedomujú, ale naozaj sa snažia ovplyvňovať dieťa v jeho názoroch, myšlienkach, ideách a to niekedy až prehnane. A práve tým často neuvedomelo škodia dieťaťu.

Keďže sme si uviedli všetky smery, ktoré pokladáme z nášho pohľadu za tie najdôležitejšie, ponúkame teraz čitateľovi pre lepšiu orientáciu tabuľku, v ktorej si môžeme lepšie všimnúť ako sa ciele výchovy postupne pri jednotlivých smeroch menili a aké boli hlavné dôvody zmien cieľov vo výchove:

| Pedagogické smery | Hlavný cieľ výchovy | Hlavný dôvod zmeny |
|---------------------------|---|---|
| Reformná pedagogika | - podpora individuality, samostatnosti, slobody a sebarozvoja každého dieťaťa | - neosobný prístup učiteľa k žiakom, - absencia záujmu o potreby žiaka |
| Experimentálna pedagogika | - využívanie a aplikovanie experimentov vo výchove | - doplniť staré metódy výskumu (vnímanie, pozorovanie) o nové moderné metódy (štatistika a pokus) |
| Náboženská pedagogika | - vychovať mravného človeka pripraveného na život po smrti | - hľadať príčinu, prečo sme na tomto svete |
| Dynamická pedagogika | - pripraviť človeka na prostredie v ktorom žije a bude žiť | - neustály vývoj spoločnosti |

| | | |
|-------------------------------|--|--|
| Pedagogika kultúry | - rozvoj hodnôt, hodnotovej orientácie a ideálov | - duchovný život človeka-kultúra, ktorá predstavuje základ spoločnosti |
| Pragmatická pedagogika | - schopnosť prispôbiť sa a reagovať na zmeny, ktoré v spoločnosti nastanú | - dieťa sa má učiť na základe vlastných životných skúseností |
| Existencialistická pedagogika | - rozvíjanie fantázie, intuície, viery, pričom zdôrazňuje význam citov a zážitku | - snaha vrátiť človeku stratený pocit slobody a individuality |
| Humanistická pedagogika | - podporovať u dieťaťa sebarozvoj a sebvýchovu | - dieťa sa má učiť k samostatnosti |
| Antipedagogické smery | - slobodná a nemanipulatívna výchova | - kritika sily, násilia a manipulácie vo výchove, - kritika neustálych zmien vo výchove |

Po tom, ako sme si jednotlivé pedagogické smery bližšie charakterizovali a opísali, nedá nám opäť neupozorniť na fakt, že ide naozaj len o výber niektorých smerov, ktoré ovplyvnili výchovu, pretože tých je naozaj veľké množstvo. Medzi nespomenuté patrí napríklad personalizmus, marxizmus a neomarxizmus, novokantstvo, neorealizmus, neoidealizmus, novopozitivismus, fenomenológia, hermeneutika, sociologická pedagogika, psychologická pedagogika, naturalistická pedagogika, pedagogika esencializmu atď. Ako možno vidieť, tak výchova bola predmetom záujmu veľkého množstva smerov. Pri stručnej analýze niektorých smerov, ktoré sme si uviedli a bližšie charakterizovali, môžeme badať, že ich názory a pohľady sa dost' odlišovali a často si navzájom oponovali.

2.3 Súčasné koncepcie a modely výchovy

V súčasnosti existuje veľké množstvo výchovných koncepcií a modelov. Avšak určiť medzi nimi ideálny výchovný model alebo ideálnu výchovnú koncepciu nie je vôbec jednoduché, dovoľujeme si tvrdiť, že je to skôr nemožné. Viaceré výskumy sa zaoberali touto problematikou napr. porovnávaním súčasných hodnôt s hodnotami uznávanými v minulosti, no napriek tomu sa im nepodarilo zistiť, či je medzi súčasnými výchovnými koncepciami a tými, ktoré boli uznávané v minulosti, rozdiel. No s istotou vieme povedať, že v chápaní a uznávaní hodnôt a hodnotovej orientácie, rozdiel určite je (Š. Kročková, A. Gogová, G. Pintes, 2004, s. 28–29).

Tieto rozdiely v rámci hodnôt sú spôsobené hlavne tým, že ako sa menila spoločnosť, ktorá sa neustále vyvíjala a aj v súčasnosti sa vyvíja, menili sa aj hodnoty u človeka, ktoré sa snažil predať svojim generáciám. Avšak to, čo bolo pre danú spoločnosť v tom období podstatné a dával to na piedestál svojej hodnotovej orientácie, v súčasnosti sa môže nachádzať medzi menej dôležitými hodnotami. Tak ako vidíme zmeny v chápaní a uznávaní hodnôt, môžeme si všimnúť aj zmeny vo výchove v minulosti a v súčasnosti.

V ďalšej časti tejto podkapitoly si dovoľíme opísať a charakterizovať niektoré koncepcie a modely, ktoré majú veľký vplyv na výchovu.

Z pomedzi mnohých delení, ktoré sme mali možnosť čítať, nás najviac zaujalo delenie od Y. Bertranda. Je to najmä z toho dôvodu, že nám autor podáva jeho veľmi zrozumiteľné vysvetlenie, takže jeho klasifikácii sa dá po pozornom prečítaní naozaj veľmi rýchlo porozumieť.

Koncepcie výchovy podľa Yvesa Bertranda (In. Š. Kročková, A. Gogová, G. Pintes, 2007, s. 29 – 34):

a) *Špiritualistické koncepcie* – ich základom je transcendentálna (nadprirodzená) a metafyzická (nadmyslová) podstata. Výchova sa má zameriavať na oslobodzovanie sa od tohto sveta a na rozvoj duchovnej úrovne, ktorú považuje pre človeka za omnoho dôležitejšiu. Obrovským kladom týchto koncepcií je dopodrobna prepracovaná hodnotová orientácia a výchovno-vzdelávací systém.

b) *Personalistické koncepcie* – tieto koncepcie sa zameriavajú najmä na ľudské JA, slobodu a autonómiu osoby. Hlavným riadiacim subjektom v procese výchovy má byť

samotný vychovávaný, teda dieťa. Pričom učiteľ ako facilitátor mu má tento proces uľahčiť.

c) *Kognitívno-psychologické koncepcie* – zameriavajú sa na rozvoj kognitívnych procesov, medzi ktoré patria usudzovanie, analýza a riešenie problémov. Tieto teórie sa orientujú na duševné procesy.

d) *Techonologické koncepcie* – zdôrazňujú potrebu zdokonaľovania prenosu informácií použitím vhodných technológií. Upozorňujú teda na potrebu techniky v procese výchovy. Upozorňujú na potrebu zlepšenia kvality interakcie medzi človekom a počítačom.

e) *Sociokognitívne koncepcie* – upozorňujú na problémy, ktoré môžu vzniknúť v dôsledku prehnaného psychologického pohľadu. Tieto koncepcie sa zameriavajú najmä na vzdelávanie.

f) *Sociálne koncepcie* – v centre ich pozornosti sú najmä sociálne a kultúrne nerovnosti, dedičnosť, problémy životného prostredia, negatívny vplyv techonológií a industrializácie.

g) *Akademické koncepcie* – sústreďujú sa na odovzdávanie poznatkov. Úlohou učiteľa je odovzdať obsah, úlohou žiaka je zase jeho prijatie. Zdôrazňuje sa tu potreba brať do úvahy aktuálnu situáciu v spoločnosti a samozrejme aj jej tradície.

No môžeme sa dočítať aj o mnohých ďalších klasifikáciách koncepcií vo výchove napr. od Istvána Bábosika, B. Kosovej, M. Zelinu či A. Németha. Títo všetci autori sa veľmi dopodrobna vo svojich prácach venovali členeniu jednotlivých výchovných koncepcií a modelov.

Zo všetkých vymenovaných si uvedieme delenie koncepcií od M. Zelinu (In. Š. Kročková, A. Gogová, G. Pintes, 2007, s. 41) , ktorý rozlišuje tri veľké skupiny koncepcií:

- 1) koncepcie, v ktorých sa do centra pozornosti stavia dieťa: reformná pedagogika, pragmatická pedagogika, experimentálna pedagogika, existencialistická pedagogika, psychoanalytická pedagogika, humanistická pedagogika, antipedagogika a globálna výchova,
- 2) koncepcie, v ktorých sa uprednostňujú spoločenské požiadavky: sociologická pedagogika, marxistická a socialistická pedagogika, kritická veda o výchove, emancipačná pedagogika, komunikatívna pedagogika,
- 3) koncepcie, ktoré vychádzajú z pevných noriem: náboženská pedagogika, duchovná pedagogika, pedagogika kultúry, emancipačná a personalistická pedagogika.

2.4 Obraz človeka v globalizovanom svete

Potom ako sme si rozobrali pedagogické smery 19. a 20. storočia a súčasne sme si uviedli základné klasifikácie výchovných a vzdelávacích koncepcií a modelov, sme sa rozhodli, že posledné podkapitoly zameriame na súčasnosť. Pozrieme sa na výchovu človeka v súčasnom globalizovanom svete. S týmto pomenovaním sa hlavne v posledných rokoch dosť často stretávame, avšak len málokto by nám vedel o tejto problematike niečo povedať. Aj tu si najprv vysvetlíme základný pojem a potom sa pozrieme na túto problematiku bližšie.

Predtým, ako sa začneme touto problematikou bližšie zaoberať, pokladáme za potrebné uviesť si a charakterizovať, čo to pojem globálny vlastne znamená. V slovníku sme našli k tomuto pojmu synonymá ako napr. celkový, súhrnný a všeobecný. Z toho môžeme vydedukovať, že na výchovu sa začína nazerať z globálneho hľadiska.

Proces globalizácie začal v deväťdesiatych rokoch 20. storočia. Tento proces spôsobili hlavne prevratné zmeny v oblasti informatiky, informačných technológií a v neposlednom rade aj nové možnosti a spôsoby komunikácie, medzi ktoré patria internet, e-mail a mobilné telefóny. Informatizácia je základom globalizačného procesu. Na základe uvedeného nám vyplýva, že môžeme hovoriť o informačnej spoločnosti, alebo o globálnej spoločnosti B. Kudláčová (2007, s. 163-164).

Avšak nástup elektronickej revolúcie so sebou prináša nielen výhody, ale aj veľké množstvo nevýhod a problémov, ktoré sa stávajú problémami ľudí na celej Zemi. B. Kudláčová (2007, s. 164) tieto problémy delí na:

- a) ekologický problém – ide o odcudzenie človeka a prírody,
- b) sociálny problém – nárast kriminality, obchodu s drogami, prostitúcie, celkové zhoršenie kvality života,
- c) ekonomický problém – nerovnomerný ekonomický rast, zväčšujúce sa rozdiely medzi najbohatšou vrstvou obyvateľstva a najchudobnejšou vrstvou obyvateľstva,
- d) etický problém – ľudstvo v súčasnosti nemá globálnu víziu, ktorá by bola hodnotovo ukotvená a nadväzovala by na jeho predchádzajúci vývin,
- e) náboženský problém – kríza duchovnej orientácie a duchovnej identity.

Tu môžeme vidieť, že tých problémov je naozaj veľmi veľa a ich počet neustále narastá. Vo veľkej miere negatívne ovplyvňujú život v spoločnosti. Ide o problémy, ktoré

sa týkajú celého sveta a je veľká snaha zo strany svetových vlád, rôznych organizácií a inštitúcií, eliminovať ich výskyt prípadne zamedziť vzniku nových nežiaducich javov a to hlavne formou medzinárodnej spolupráce. Podľa nášho názoru sa to dá, avšak tým najdôležitejším krokom k tomu, aby sa to podarilo je, aby sa každý jednotlivec zamyslel, či chce žiť v spoločnosti plnej násilia.

2.4.1 Charakteristika výchovy v modernej spoločnosti

Z uvedeného nám vyplýva, že tým ako sa mení celá spoločnosť, ktorá sa neustále vyvíja, mení sa aj pohľad človeka a preto je veľmi dôležité, aby aj výchova pružne reagovala na tieto zmeny. Viackrát sme v našej práci upozorňovali na fakt, že tým ako sa mení spoločnosť, jej názory, hodnoty, normy, ideály tak mení sa aj výchova, ktorá musí veľmi pružne na tieto zmeny reagovať, keďže jej hlavným cieľom je, aby človek čo najrýchlejšie zapadol do spoločnosti.

Avšak B. Kudláčová (2007, s. 170) nás upozorňuje na to, že v procese výchovy je niečo, čo je stále trvalé a nemenné. Je to niečo, čo robí výchovu výchovou. Je to podstata výchovy, ktorá ak by bola nejakým spôsobom narušená, tak výchova by stratila svoje poslanie, ktorým je kultivácia človeka po všetkých stránkach jeho osobnosti: telesnej, duševnej a aj duchovnej. Podstatu výchovy pritom charakterizuje nasledujúcimi znakmi:

- výchova je: 1. výhradne ľudskou záležitosťou,
- 2. všestrannou funkciou v živote človeka ale aj ľudstva,
- 3. zásadne pozitívnu vo vzťahu k človeku a k životu,
- 4. obsahuje v sebe moment zámernosti a cieľovosti.

2.4.2 Ciele globálnej výchovy

G. Pike, D. Selby (1994, s. 301-304) ponúkajú nasledovné základné ciele globálnej výchovy, ktoré majú pripraviť žiaka na život v globálnom, teda modernom svete:

a) uvedomenie si systému:

- získať schopnosť systémovo myslieť,
- porozumieť systémovej podstate sveta,
- získať holistické chápanie vlastných schopností a možností,

b) uvedenie si pohľadu:

- poznať, že neexistuje len jeden pohľad na svet,
- rozvíjať schopnosť prijímať aj iné pohľady na svet,

c) pochopenie vlastného vzťahu k planéte:

- uvedomiť si a pochopiť globálne podmienky, rozvoj a trendy v súčasnom svete,
- pochopiť pojmy spravodlivosť, ľudské práva, zodpovednosť a byť schopný všetky tieto pojmy aplikovať v globálnom kontexte,
- naučiť sa orientovať na svoju budúcnosť vo vzťahu k našej planéte,

d) vedomé zapojenie a pripravenosť:

- uvedomiť si, že rozhodnutia, ktoré žiaci prijímajú a činy, ktoré vykonávajú buď ako jednotlivci alebo ako členovia určitej skupiny, budú mať vplyv na globálnu prítomnosť ale aj budúcnosť,
- osvojiť si schopnosti potrebné k politickému a sociálnemu konaniu,

e) vedomie procesu:

- pochopiť, že učenie a osobný rozvoj je nepretržitá cesta bez určitého záverečného bodu,
- pochopiť, že nové pohľady sú síce oživením, ale sú aj riskantné.

Z uvedeného si môžeme všimnúť, že cieľov globálnej výchovy je naozaj veľké množstvo a neustále pribúdajú nové. Po prečítaní týchto cieľov sa môže zdať, že pôsobia dosť náročne a nepochopiteľne avšak vôbec tomu tak nie je. Ak ich chceme zhrnúť, tak môžeme povedať, že hlavným cieľom globálnej výchovy je pripraviť žiaka na život v modernej spoločnosti a tieto čiastkové ciele nám majú tomu čo najlepšie dopomôcť. Žiak je pripravený na život v modernej spoločnosti po tom, ako má dostatočné vedomosti, schopnosti a zručnosti, ktoré mu pomáhajú pri riešení rôznych problémov, ktoré v spoločnosti nastanú. Dôležitou vlastnosťou, ktorá človeku v modernom svete nesmie chýbať je, aby vedel veľmi pružne reagovať na zmeny, keďže súčasný globalizovaný svet sa prejavuje najmä neustálymi zmenami.

2.4.3 Oblasti v globálnej výchove

G. Pike, D. Selby (1994, 305-312) uvádzajú nasledovné tri základné oblasti, ktorých sa globálna výchova dotýka, pričom tieto oblasti ju aj tvoria:

A) vedomosti:

- a) vedomosti o sebe – sebauvedomenie,
- b) systémy - teórie systémov, svetové systémy,
- c) rozvoj – typy rozvoja, rola žien, populácia, výchova a vzdelávanie, pomoc, zdravie a výživa,
- d) životné prostredie – ničenie ekosystémov, ochrana prírody, znečistenie, využívanie pôdy,
- e) mier a konflikty – mier v medziľudských vzťahoch, medzinárodný mier, terorizmus,
- f) práva a zodpovednosť – morálne a zákonné práva a zodpovednosť, sloboda a bezpečie, sebaurčenie, práva zvierat, útlak,
- g) alternatívne vízie – budúcnosť, ľudské zdroje a zdravie planéty,

B) zručnosti a schopnosti:

- a) práca s informáciami – získavanie a predávanie informácií, hodnotenie informácií,
- b) rast osobnosti – dobrá fyzická kondícia, manuálne zručnosti, hodnoty, ideály, uhol pohľadu, tvorivý potenciál,
- c) medziľudské vzťahy – asertivity, spolupráca, vyjednávanie, riešenie konfliktov,
- d) spätná väzba – rozhodovací proces, ocenenie estetiky,
- e) tvorivosť – tvorivé myslenie, riešenie problémov, vcítenie, predvídanie,

C) postoje:

- a) pozitívne sebachápanie – viera vo vlastné schopnosti, jedinečnosť,
- b) oceňovanie druhých – rôznorodosť, spoločné rysy, nové pohľady,
- c) rešpekt k právu a právam – obrana práv, zmysel pre právo, rovnosť,
- d) vzťah k nejednoznačnosti – viacznačnosť, neistota, konflikty a zmeny,
- e) schopnosť tvoriť – prijímanie rizika, pružné reakcie,
- f) postoj k svetu – úcta k životu, altruizmus.

O týchto troch hlavných oblastiach, ktoré treba vo výchove rozvíjať, teda vedomosti, zručnosti a schopnosti, postoje, sa môžeme dočítať v mnohých literatúrach. Tvoria základ osobnosti človeka a preto pokladáme za dôležité, aby sa im pri výchove venovala dostatočná pozornosť. Výchova by sa mala jednoznačne dotknúť každej jednej z týchto oblastí.

Na prvý pohľad sa môže zdať, že ide o veľa informácií naraz a preto to môže v čitateľovi po prečítaní zanechať dojem chaosu. Avšak po pozornom prečítaní, sa ponúka možnosť, komplexnejšie nazrieť do všetkých troch oblastí a čitateľ má tak lepšiu predstavu, čo pod daným pojmom chápeme a čo tam patrí.

ZÁVER

Ideály a ciele vychovávaní sú problematikou, ktorej sa nie len v súčasnosti, ale aj v minulosti venovala veľká pozornosť. Naším cieľom bolo v tejto bakalárskej práci skúmať otázku ideálov a cieľov v procese vychovávaní a poukázať pri tom aj na to, ako tieto ovplyvňujú celý výchovný proces. Našou snahou pri vypracovávaní tejto témy bolo poukázať na to, ako ideály ovplyvňujú náš život, teda naše správanie a konanie. Myslíme si, že stanovený cieľ sme dosiahli.

Prvú kapitolu sme venovali základným pojmom, ktorými sú ideál, cieľ, hodnoty a normy. Pri písaní sme dospeli k názoru, že všetky štyri spolu veľmi úzko súvisia, navzájom sa ovplyvňujú a hlavne majú svoje nezastupiteľné miesto v procese vychovávaní. Každému pojmu sme pritom venovali osobitnú podkapitolu. V druhej kapitole, ktorá bola pre nás najdôležitejšou časťou práce, sme sa venovali vývinu cieľov výchovy od 19. storočia. Tu sme poukázali na to, ako sa ciele v tomto období neustále menili a vyvíjali pod vplyvom vznikajúcich pedagogických smerov. V odbornej literatúre sme sa dočítali o veľkom množstve týchto smerov, no my sme sa rozhodli uviesť tie, ktoré najviac súvisia s našou problematikou. Nadviazali sme pritom aj na súčasné koncepcie a modely vo výchove. Celú prácu sme uzavreli výchovou v súčasnosti, kde nazeráme na výchovu ovplyvnenú súčasnou globálnou spoločnosťou.

Pri vypracovaní témy ideály a ciele vychovávaní sme sa stretli s rôznymi literárnymi zdrojmi. Keďže nejde o novú tému, môžeme povedať, že zdrojov, ktoré sa danou problematikou zaoberajú, nie je málo. Musíme podotknúť, že pri písaní, sme čerpali výlučne z knižných zdrojov.

Dúfame, že naša práca bola zaujímavá a vzbudila u čitateľa záujem nazrieť do tejto problematiky trochu hlbšie. Veríme, že sme priniesli veľa užitočných poznatkov a informácií, ktoré budú prínosom pre odbornú verejnosť, ale aj pre študentov, ktorí sa témou ideálov a cieľov vo výchovnom procese zaoberajú.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

BLÍŽKOVSKÝ, B. 1997. *Systémová pedagogika*. Ostrava : Amosium servis, 1997. 315 s. ISBN 80 – 85498 – 23 – 5.

GRÁC, J. 1990. *Exemplifikácia – Vzory a modely v živote človeka*. Bratislava : Obzor, 1990. 432 s. ISBN 80 – 215 – 0097 – 2.

GRÁC, J. 1979. *Pohľady do psychológie hodnotovej orientácie mládeže*. Bratislava : SPN, 1979. 338 s. ISBN 67 – 015 – 79.

HLÁSNA, S. – HORVÁTHOVÁ, K. – MUCHA, M. – TÓTHOVÁ, R. 2006. *Úvod do pedagogiky*. Nitra : Enigma, 2006. 356 s. ISBN 80 – 89132 – 29 – 4.

KOMINAREC, I. – ŠUŤÁKOVÁ, V. – DARGOVÁ, J. 2002. *Vybrané pedagogické problémy*. Prešov : Prešovská univerzita, 2002. 138 s. ISBN 80 – 8068 – 096 – 5.

KOSOVÁ, B. 2000. *Rozvoj osobnosti žiaka (so zameraním na 1. stupeň základnej školy)*. Prešov : Rokus, 2000. 121 s. ISBN 80 – 968452 – 2 – 5.

KROČKOVÁ, Š. – GOGOVÁ, A. – PINTES, G. 2004. *Žiak – Sloboda – Výchova*. Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2004. 308 s. ISBN 80 – 8050 – 675 – 2.

KUDLÁČOVÁ, B. 2007. *Človek a výchova v dejinách európskeho myslenia*. Trnava : PF Trnavská univerzita v Trnave, 2007. 202 s. ISBN 978 – 80 – 8082 – 120 – 3.

PIKE, G. – SELBY, D. 1994. *Globální výchova*. Praha : Grada, 1994. 328 s. ISBN 80 – 85623 – 98 – 6.

PRŮCHA, J. 2000. *Úvod do studia oboru*. Praha : Portál, 2000. 269 s. ISBN 80 – 7178 – 399 – 4.

TOLNAIOVÁ, S. G. 2007. *Problém výchovy na prahu 21. storočia*. Bratislava : IRIS, 2007. 250 s. ISBN 978 – 80 – 89256 – 04 – 4.

VIŠŇOVSKÝ, Ľ. 1998. *Teória výchovy – Vybrané kapitoly*. Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bela – pedagogická fakulta, 1998. 121 s. ISBN 80 – 8055 – 135 – 9.

VORLÍČEK, CH. 1984. *Teória výchovy alebo hľadanie dobra*. Bratislava : SPN, 2010. 232 s. ISBN 978 – 80 – 10 – 01884 – 0.

ZELINA, M. 1996. *Stratégie a metódy rozvoja osobnosti dieťaťa*. Bratislava : IRIS, 1996. 230 s. ISBN 80 – 967013 – 4 – 7.

ZELINA, M. 2010. *Teória výchovy alebo hľadanie dobra*. Bratislava : SPN, 2010. 232 s. ISBN 978 – 80 – 10 – 01884 – 0.